

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٥٥٥

١٠٥٣

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

Şehid
Ayetullah Muhammed Bâkır Es-Sadr

İSLAM TOPLUMUNUN EKONOMİK YAPISI

İslâmi Tebliğ Teşkilatı

Şehir
Ayvânî Muhammed Bakır Es-Sadr
İSLAM TOPLUMUNUN EKONOMİK YAPISI

İSLAM TOPLUMUNUN EKONOMİK YAPISI

Yazan : Muhammed Bakır Es-Sadr

Çeviren : Muhammed Toprak

Baskı : Sipehr Matbaası

Yayımlayan : İslâmi Tebliğ Teşkilatı

Tiraj : 5000

Uluslararası İlişkiler Bölümü

P.O.BOX 2782

Tahrân - İrân İslâm Cumhuriyeti

Ramazan - 1404

SUNUŞ

İslâm; hayatın ferdi, içtimai, siyasi, iktisadi bütün yönlerini hiç bir ideolojide rastlanmayacak şekilde kapsamış ve bunların ayrıntılarına kadar eğilmiş ve herbirisi hakkında hüküm getirmiştir. Fıkıh ilmiyle az çok tanışıklığı olanlar bunu itiraf ederler.

Toplumun ekonomik hayatının düzenlenmesi de diğer yanları gibi ayrıntılarına kadar islâmi hükümlerle açıklanmıştır. Alış-veriş, haram olan kazançlar, faiz, arazi, zekat gibi konular hakkındaki hükümler hepimizin az-çok aşına olduğu İslâm'ın iktisadi hükümlerinin ana mevzularından bir kısmını oluşturuyor. Ama bunları fıkıh kitaplarından okuyabilmemize rağmen yinede bize bu hükümler birbirinden ayrı imiş gibi geliyor ve İslâm ekonomisinin bir sistem olarak kavranmasında güçlük çekiliyor.

Şehid Ayetullah Muhammed Bakır Es-Sadr İran İslâm İnkılab'ından sonra ulemadan bir kısmının talebi üzerine "Hayatın Rehberi İslâm" adıyla yazmış olduğu kitaplar serisinden birini oluşturan bu kitabında İslâm'ın bütün iktisadi hükümlerine

ışık tutabilecek İslâm'ın ekonomik sistemini ve bu sistemin tevhid, nübüvvet v.b. temel inanç ve İslâmi dünya görüşüyle arasındaki bağı kısaca ortaya koymuştur.

İslâm'ı; hayatın tek düzenleyicisi olarak gören müslüman kardeşlerimize bu kitabın okunmasının yararlı olacağını umarak tercüme edip yayınladık.

Allah'ın razı olduğu dinin yalnızca kitaplarda ve kafalarda kalmayıp yeryüzünde hakim olması umuduyla...

İslâmi Tebliğ Teşkilatı
Uluslararası İlişkiler Bölümü

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

HAYATIN REHBERİ İSLAM

İslâm tarihini cihad, kan ve eşsiz kahramanlıklarla yeniden yazan; İslâm'ın bütün şecaat ve yiğitliklerini diriltten İran Milleti'ne hitab ettiğim için bütün vücudumu saran bir iftihar duygusu içindeyim.

Bu milleti, çok hassas bir dönüm noktasıyla yani İslâm Cumhuriyeti Nizamı hakkında evet ya da hayır oyunu kullanma anıyla karşı karşıya gördüğüm için, bu duygum daha da derinleşmektedir. Zira bu, sadece İran milletinin değil, bütün İslâm ümmetinin tarihine yön verecek bir dönüm noktası niteliğindedir.

Şimdi İran'ın mücahit halkı, İmam Humeyni'nin temelini attığı "İslâm Cumhuriyeti" ne evet demekle İslâm'a olan imanını bir daha sergileyecektir. Böylece müslümanların tarihinde yeni bir çağır açarak, onları cahiliyetin karanlıklarından, insanın insana kulluğundan kurtarıp, tevhid nuruna ve yalnız Allah'a ibadet etmeye yönelteceklerdir.

İmam Humeyni'nin çabaları sonucu kurulması istenen, İslâm Cumhuriyeti; Hz. Muhammed (SAV) ve diğer Peygamberlerin, tarih boyunca yeryüzünde ilahi hakimiyyet kurma yolunda yürüttükleri çabaların devamıdır.

Bu İslâm Cumhuriyeti, izzetini yalnız İslâm'da bulmuş ve İslâm'ı terkettiğinde kafirlerin boyunduruğu altında zillet, karanlık ve mahrumiyet içerisinde yaşamaya mahkum kalmış İslâm ümmetinin kalbindeki his ve arzuların sadıkâne bir ifadesidir.

İslâm düzen ve Şeriatını, iki ya da daha çok seçenektan biri olarak görmek büyük bir yanlışlıktır. Tek seçenek O'dur. Çünkü O, Allah'ın benimsemediği ve razı olduğu tek yoldur.

"Allah ve Peygamber'i bir işe hüküm verdiği zaman, mü'min bir erkekle mü'min bir kadın için, kendi işlerinden dolayı Allah'ın ve Peygamberi'nin hükmüne aykırı olanı seçmek hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resulü'ne isyan ederse muhakkak ki açık bir sapıklık etmiş olur."

(Ahzab Suresi: 36)

Ama İmam Humeyni, müslümanların bu emaneti şuur, azim ve iradeyle yüklenmesi gerektiğini belirtmek istemektedir. Şühpesiz İran halkı, İslâm Cumhuriyeti'ni seçmek ve İslâm'ı hayatın kanunu haline getirmekle en büyük ilahi farizalardan birini yerine getirmiş olacaktır.

Sizler bu adımıyla, Peygamberlerin tüm hayatlarını harcayarak gerçekleştirmek istedikleri ve Hz. Hüseyin'in, uğrunda temiz kanını son damlasına kadar akıttığı bir hedef ve gerçeği tekrar hayatın gündemine getiriyorsunuz. Sizler bu girişiminizle Kerbela Şehidlerinin 13 asır önce dökülen pak kan-

larının büyük amacını gerçekleştiriyorsunuz.

Batı uygarlığı, sizlerin bu girişiminizi -yani İslâm'a hayatın düzenleyicisi olarak şuurluca sarılmanızı- onların fikri temellerine ve ideolojilerine karşı girişilmiş açık bir saldırı olarak görecektir; Batı'ya uşaklık eden Şah'ı ülkeden kovmanızı siyasal çıkarlarına ve emperyalist planlarına indirilmiş büyük bir darbe olarak değerlendirdikleri gibi. Zira Avrupa ve Amerika toplumlari oluşturduklari Batı uygarlığı'yla, çoktan beri İslâm'ın tamamen üstesinden geldiklerini; müslümanlari askeri, siyasi, kültürel yönden istilâ edip, İslâm gerçeğinden uzaklaştırdıklarını ve hayatlarını düzenlemekte Batı insanının taklitçisi durumuna getirdiklerini zannediyorlardı. Bu uygarlığın Batı kolu, Avrupa'nın dini, hayattan ayırmadan gelişmediğini öne sürerek, Doğu kolu da dinlerin halklari uyuşturduğunu, hürriyet için çalışmanın yolunun dini bir kenara bırakmak olduğunu söyleyerek, müslümanlara lâiklik fikrini aşılamaya çalışıyorlardı.

Ama sizler, bu yalanların her ikisini de tarihin çöplüğüne atmayı başaran en güçlü insanlarsınız. Çünkü sizler bu yalanlari yaşadığınız hayatla çürütüyorsunuz. Zira İran'ın müslüman halkının ilerleyip gelişmesini önleyen tek şeyin İslâm'dan uzaklaşıp, Batı güdümlü cahiliyet fikirleri ve değerleriyle hüküm süren Şehinşahlık rejimi olduğunu; buna karşı inkılabaya yönelmeye ve tağutu yıkmaya iten gücün, İslâm'dan ve dinden başka birşey olmadığını sizler pratikte gösterdiniz.

Hayatın Rehberi İslâm:

Batı bilginleri ve onların taklitçileri, İslâm'ın bir inanç olduğunu ve insanın sadece ruhi ihtiyaç-

larını karşılayabileceğini; toplumsal ve iktisadi sorunlara çözüm getiremeyeceğini iddia ediyorlardı.

Halbuki İslâm öyle bir dindir ki, hayat ile dini inanç, toplumsal yön ile ruhi muhteva iç içedir ve asla birbirinden ayrı düşünülemez. Zira İslâm akidesinin özü tevhittir ve İslâm bizzat tevhit inancıyla, insanı Allah'tan gayrı herşeye kulluk etmekten kurtararak, tarih boyunca bütün batıl ilahlık iddialarını da bu inançla yıkmıştır. Yani tevhid inancı, insanı iç özgürlüğüne kavuşturmakla onun dış kurtuluşunu sağlar. Bu özgürlüğün tabii neticesi olarak; kainattaki herşeyin, dolayısıyla insanın ve yeryüzü servetlerinin Allah'tan başka sahibi olmadığı gerçeği ortaya çıkıyor. Bu da insanın dış kurtuluşudur. Bu iki gerçeğin birbirine bağınımlı olduğunu Hz. Ali (A.S.) şu sözlerle ifade etmiştir:

" Kullar, Allah'ın kuludur; mal ve servetler de Allah'ın servetidirler."

İslâm, bu tevhid fikriyle, tarih boyunca bütün esaret zincirlerini kırarak insanların Allah'a doğru ilerlemelerini aksatan bütün engelleri yıkmıştır. Bu engeller, ilah yerine konulmuş birtakım efsanevi mitler, gelenekler ya da korku putları olabildiği gibi; fert, grup ya da sınıf olarak insanlar üzerinde hakimiyet kuran ve onların tabii gelişmelerine engel olan tağutlar da olabilir.

İşte bu yüzden Peygamberlerin, tarih boyunca uğrunda mücadele verdikleri İslâm, zulüm ve azgınlığa, her çeşit sömürü ve zorbalığa karşı toplumsal bir kıyam ve inkılaptır.

Bu nedenle Peygamber, en büyük desteğini yalancı ilahların ruhi yönden ezdiği, cahiliyetin

fikri yönden parçayıp dağıtarak çeşitli toplumsal zulümlere ve sömürülere uğrattığı yeryüzündeki mazlum kitlelerden almıştır.

Peygamberlerin kıyamlarını, tarihte yer alan diğer kıyamlardan ayıran temel bir farklılık vardır. Diğer kıyamların en büyük hedefleri, olsa olsa insanları dıştaki zalim güçlerden kurtarmak olmuştur. Peygamberlerin kıyamlarında hedef, insan-oğlunu aynı anda hem içten hem de dıştan özgürlüğe kavuşturmadır.

Peygamberlerin kıyamlarında içteki kurtuluş ve özgürlüğü sağlamak "Cihad-ı Ekber"(Büyük cihad), dıştaki kurtuluşu sağlamak içteğine bağlı olduğu için "Cihad-ı Asgar" (Küçük Cihad) olarak adlandırılmıştır.

PEYGAMBERLERİN KIYAMLARININ ÖZELLİKLERİ

Peygamberlerin kıyamlarını yukarıda açıklandığı şekilde gözönüne alırsak, şu iki özellik ortaya çıkar:

1- Peygamberler kıyam ederek, bir tağut ve sömürücüyı yıkıp da yerine yeni bir tağut ve sömürücü getirmezler; ya da bir zulüm sistemini bir başkasıyla değıştirmezler. Zira onlar, insanı dıştaki tağut ve sömürü düzeninden kurtarıırken, aynı zamanda bu gibi sömürü düzenlerinin kaynağı olan nefsanî eğilimleri de yok ederler. Böylelikle insanların evrene ve hayata bakış açıları tamamen değışir.

Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Ve bizse yeryüzünde müstez'af bir hale getirilmesi istenenlere lutfetmeyi ve onları, halka rehber

kılmayı ve yeryüzünü, onlara miras bırakmayı diliyoruz."

(Kasas Suresi: 5)

Görüldüğü gibi İnkılab'ın iki temel ögesi olan iç ve dış özgürlük birlikte zikredilmiş, böylece ilahi kıyamlarda müstaz'afkların hem yeryüzüne sahip olmaları hem de önder olabilecek kabiliyete ulaşmaları irade edilmiştir. Bu ise, yani müstekbirleri bir kenara atıp gücü kendi ellerine geçirmeleri insanlara önder olabilecek ruhi temizlik ve arınma derecesine ulaşmalarına bağlıdır.

Dolayısıyla peygamberlerin kıyımlarıyla gerçekleştirilen toplumdaki değişim, feodalizmin kapitalizme ya da kapitalizmin proleterya'ya dönüştürülmesi gibi, sadece sömürünün elden ele verilerek yer değiştirmesi olayı değildir. Peygamberlerin kıyamı her türlü insani zulüm ve sömürü ile son bir hesaplaşmadır. Başka bir ayette Kur'an-ı Kerim, Peygamberlerin kıyımlarıyla yeryüzünde hakimiyete ulaşmaları istenilen müstaz'afkların sıfatlarını şöyle açıklamıştır:

"O kimseler ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar, mevki verirse namazı kılarlar, zekatı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten alıkoşurlar. Bütün işlerin sonu nihayet Allah'a dönecektir."

(Hacc Suresi: 41)

2- Peygamberlerin mücadelesi, pek çok kıyamda görüldüğü gibi sınıfsal bir mücadele değil, insani içerikli bir kıyamdır. Çünkü peygamberlerin kıyamlarının hedefi; toplumsal kurtuluşu da beraberinde getiren, insanların iç kurtuluşudur. Yani toplumsal kıyam ve kurtuluş, iç kıyamın bir üstyapısı durumundadır.

İslâm dini; insanın iç kurtuluşunu sağlayarak onda Cihad-ı Ekber'i gerçekleştirmekle, pak nefislerde bütün hayır ve verimlilik güçlerini, yeteneklerini ortaya çıkarıp, bütün insanların aynı hedef etrafında birleşmesine neden olur. Öyle ki dünkü sömürgeciyle müstaz'af, Cihad-ı Ekber'in değer sistemi içerisinde eriyerek aynı hedef uğrunda yan yana savaşabilirler.

Başka bir ifadeyle; Peygamber'in ortaya koyduğu esaslar içerisinde hareket eden biri, insanların değerini mülkiyet ve üretim araçlarıyla ölçmediği için, maddi imkanları sömürgecinin elinden alıp da onun yerine geçmek gibi bir amacı yoktur. Bu yüzden O'nun kıyamı, sınıfsal bir mücadele niteliği taşımaz.

Peygamber'in getirdiği ilahi dusturla hareket eden kişi; insanın değerini, Allah'a doğru gidişi ve bu gidişin gerektirdiği insani değerlere sahip olmakla ölçtüğü için sömürgeciliğe karşı amansız bir mücadele verir. Çünkü sömürü, insanlık değerlerini çiğneyerek, insanı Allah'a doğru giden yoldan alıkoyar, onları övünmeye ve dünya malına yöneltir.

İnsanın böyle bir mücadelede yer alarak elde edebileceği zafer, onun doğrudan doğruya Cihad-ı Ekber'de elde ettiği başarıya bağlıdır. Toplumsal statü ve sınıfsal bağların bunda bir etkisi yoktur.

İNSANIN HALİFELİĞİ

İslâm, mutlak malikiyetin Allah'a mahsus olduğunu kabul ettiği için, Allah tarafından insanların servet ve mala karşı konumunu, O'nun sadık ve emin halifesi olması gerektiğini açıklıyor. Emin bir halife olarak insan, Allah'ın ona devrettiği serveti sadece asıl sahibinin istediği doğrultuda kullanmalıdır.

Aşağıdaki ayetler bunu açıkça ortaya koymaktadır:

"Allah'ın sizi halife yaptığı şeylerden infak ediniz."

(Hadid Suresi: 7)

"...Size verilmiş olan Allah'ın malını siz de (fakirlere) veriniz."

(Nur Suresi: 33)

Bu hilafetin iki merhalesi vardır:

Birinci Merhale: Salih insanlık toplumunun bir bütün olarak, âlemdeki tüm servet ve kaynaklara halife oluşu şu ayette açıklandığı gibi:

"Hayatınızın dayanağı olan mallarınızı akılsızlara vermeyiniz."

(Nisa Suresi: 5)

Bu Ayet-i Kerime akılsızların mallarından söz

ederek, o malların akılsızlara verilmesini yasaklıyor. Mallar, fertlerin olmasına rağmen toplumun malları olarak nitelendiriliyor.

Bu ise, âlemdeki bütün servetlerin -özel mülkiyetler de dahil olmak üzere- tüm insanlara ait olduğunu, toplumsal hayatı kurmak ve insanın yer-yüzündeki halifeliğinin ilahi hedeflerini gerçekleştirebilmek için kullanılması gerektiğini gösteriyor. Akılsızlar mallarını böyle bir hedef doğrultusunda kullanamadıkları için Allah-u Teâlâ, onların kendi mallarını kendi başlarına kullanmalarını yasaklamıştır.

Yine görüyoruz ki, Kur'an-ı Kerim ve İslâm Fıkh'ında kafirlerden savaşla alınmış bütün tabii kaynaklara "Fey" adı verilerek, onların İslâm toplumuna ait genel mülkiyet içine girdiği belirtiliyor. "Fey" kelimesi birşeyin aslına dönmesi anlamındadır. Bu da gösteriyor ki, bu servetler aslında İslâm Cemaatı'nın malıdır. Yani bütün bu servetler için Allah-u Teâlâ, İslâm toplumunu kendine halife olarak seçmiştir.

Bunun için toplum, bir bütün olarak bu halifelik gereğince Allah karşısında sorumludur. Bu sorumluluğun sınırları şu ayetlerle belirlenmiştir:

"Gökleri ve yeri yaratan, gökten yağdırdığı yağmurla size yiyecek olan mahsüller ve meyveler yetiştiren, buyruğu gereğince akıp giden gemileri sunan, nehirleri de size musahhar kılan Allah'tır."

"Güneşi, ayı adet ve görevlerinde devamlı olarak size O musahhar kıldı, gece ve gündüzü faydanıza O tahsis etti."

"Allah, dilediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın bunca nimetini birer birer

saymağa kalkışırsanız onları kısım kısım ayırsanız yine sayamazsınız. Gerçekten insan çok zalimdir, çok nankördür."

(İbrahim Suresi: 32-33-34)

Bu ayetler, insanların halife yapıldığı servetlere ve Allah'ın sayısız nimetlerine açıkça değindikten sonra iki çeşit sapıklıktan bahsetmektedir: "Zulüm" ve "Nankörlük". Birinci sapıklık olan zulüm; insanların bu servetlerden eşit şekilde yararlanma imkanına sahip olmayışı ve servetlerin fertler arasında zalimane bölünüşüdür. Nankörlük ise; insanların, Allah'ın kainatta bıraktığı nimetlerden yeterince yararlanmamaları, yani araştırıp yeni istifade imkanları bulmamalarıdır. Toplumun keşif ve icat yapmayıp, Allah'ın verdiği nimetlerden iyice yararlanmaması da doğal olarak onun Allah'a doğru ilerlemesine engel olmaktadır.

Ayetteki bu işaret sayesinde, bütün servet ve nimetlerin asıl sahibi olan Allah'a karşı toplumun sorumluluğunun iki önemli yönü de belirlenmiş olur.

1- Servetin bölünmesinde adaleti gözetmek. Yani servetin, toplumun genel hilafet hakkına ters düşecek bir şekilde kullanılmasını önlemek.

2- Servetin korunarak daha da verimli hale getirilmesi işi; toplumun bütün güç ve yeteneklerini seferber ederek nimetlerden yeterince yararlanması ve yeryüzünü bayındır hale getirmesi.

İkinci Merhale: Hilafetin ikinci merhalesi ise fertlerin -Fıkhi ve Şer'i yönden özel mülkiyet olarak- kendi mallarına karşı, ilahi hilafetin sorumluluğunu yüklenmesidir. Burada üzerinde durulması gereken husus Allah'ın bu servetleri kullanma yet-

kisini halife olarak topluma vermesidir. Fertlerin bu servetler üzerinde özel mülkiyet olarak hak kazanması, toplumun halifesi oldukları anlamına gelir. Bu temele göre açıktır ki, toplumun bu servet üzerindeki genel hakkına ters düşen hiçbir özel mülkiyet meşru sayılamaz.

Zira özel mülkiyette, ferd toplumun halifesi ise doğal olarak elindeki malın kullanımında toplum karşısında sorumludur. Bundan dolayı toplumun Allah karşısındaki sorumluluğuyla ve genel hilafetiyle uyum içinde olmalıdır. Doğal olarak da toplumun şer'i temsilcisi; ferdlerin özel mal ve servetlerini, topluma zarar vermek ya da diğerlerinin hakkına tecavuz etmek amacıyla kullandığını saptarsa onun özel mülkiyet hakkını kaldırabilir. Semere İbni Cendeb kıssasında Hz. Resulullah (S.A.V.)'ın yaptığı gibi. Birçok hadiste yer olan olay şöyle nakledilmiştir:

Hız. Peygamber döneminde yaşayan Semere İbni Cendeb'in birkaç hurma ağacı vardı. Onlara giden yol Ensari'dan birinin evinden geçiyordu. Semere izinsizce gelip Ensari'nin evinden geçiyor ve ağaçlarına bakmaya gidiyordu. Ensari ondan, evine müsaade alarak girmesini, başkalarının görmesinin sakıncalı olacağı bir durumda olabileceklerini söyledi. Fakat Semere bunu kabul etmeyerek yaptığı işi sürdürdü. Ensari sonunda onu Peygamber'e şikayet etti. Peygamber (S.A.V.) Semere'yi getirterek Ensari'nin şikayeti hakkında soru sordu. Semere: " Ben hurma ağaçlarına bakmak için bu adamın evinden geçiyorum, bunun için müsaade istemek gerekmez ki..." diye karşılık verdi. Peygamber: " O hurma ağaçlarını bırak da, onun yerine sana

başka yerden ağaç vereyim" buyurdu. Ama Seme-re bu teklifi reddetti. Sonunda Hz. Resulullah: " Sen zarar veren birisin ve mü'mine hiçkimsenin zarar vermeye hakkı yoktur." diyerek o hurma ağaçlarının sökülüp atılmasını emretti.

Toplumun, yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak uygulaması gereken adalete, peygamberler davetle-rinde çok büyük önem vermişlerdir. Bu nedenle toplumsal adalet, dinin prensipleri arasında Tevhid-den sonra ikinci sırayı alan ilahi adaletin toplumsal yönünü oluşturur.

Başka bir ifadeyle ilahi adalete bu kadar önem verilmesinin ve Allah (C.C.)'ın " Alim, Kadir, Semi', Basir" gibi diğer sıfatları arasında, bunun üzerinde bu kadar çok durulmasının nedeni; bu sı-fatın büyük bir toplumsal içeriğe sahip olması ve Peygamberlerin kıyamlarının özünü oluşturmasının-dandır.

Toplumsal yönden Tevhid, Allah'tan başka bir sahip ve malik olmadığı manasındadır. İlahi ada-let ise, bir ferdi diğerine, ya da bir grubu başka bir gruba karşı ayrıcalıklı kılmamış olmasıdır. Salih cemaat, bir bütün olarak, bütün nimet ve servetlere halife kılınmıştır.

HİLAFETİN HEDEFLERİ

İslâm, hilafet ilkesini ortaya atarak beşeri toplumu yeryüzünün halifesi kılmakla yetinmeyip, hilafetin hedeflerini de belirler. Hedeflerin belirle-nip değerlendirilmesinde tam bir inkılab meydana getirmek suretiyle, metod ve araçlarda da büyük

bir inkılabı açar.

İnsanın hayat tarzını ve hayatın hedeflerini belirlemesi yolunda köklü bir değişim meydana getirilmesi için ona yeni bir dünya görüşü verilmelidir. Yani onun, dünyaya bakış açısı istenilen hedeflerle uyumlu hale getirilmeli; böylece o hedefleri koruyup, uygulayabilmesi için gerekli ruhi ve fikri ortam hazırlanmalıdır. Bu amaçla ilk önce açıklanması gereken; İslâm'ın bu hedeflerdeki gerçekleştirmek istediği değişikliklerin neler olduğudur.

Cahiliyet toplumları hayatı, ölümle son bulan dar bir çerçeve içerisinde düşünürler. Bu yüzden hayattan yararlanmanın tek yolunun, bu kısa süre içerisinde hayvani şehvet ve isteklerini tatmin etmek olduğunu sanıyorlardı. Doğal olarak da hedefleri, daha rahat yaşamayı, maddi zevklerden daha çok yararlanmayı sağlayan servet ve maddi imkanlar elde etmek olmuştur. Bunu da kendi kişiliklerinin sonsuzluk ölçüsü olarak kabul etmişlerdir.

İşte hayat ve servetin hayattaki rolünü belirleyen bu dar çerçeveli dünya görüşü, cahiliyet sisteminde kibirlenme ve para toplama hırsını, sömürgecilik ve diğer fesatları kaçınılmaz kılmıştır. Zira bu maddi dünya görüşüne göre; saha çok dar, oyun kağıtları sayılı, oyuncular ise haddinden fazladır. En mutlu insan da, diğerlerine göre en çok kağıt elde edendir.

İslâm, bu dünya görüşünü yok etmek ve bencilliğin kökünü kazımak için servet ve mal toplama yarışını hedef yapmayı reddetmiştir. Bunların, insanın kişiliğinde, değerinde bir rolü olmadığını bildirmiştir.

" (İnsanları arkalarından çekiştiren) her ayıplayıcıya ve yüzlerine karşı dil uzatıcı kimselere azab olsun." "Onlar ki birçok mal toplamış ve tekrar tekrar saymıştır." "Malının kendisini (dünyada) ölümsüz kılacağını sanıyor." " Hayır, (malı kendisine fayda vermez) mutlaka o hutameye atılacaktır." "Hutamenin ne demek olduğunu sen bilir misin?" "O Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir." "Onun acısı yüreklere kadar çöker."

(Hümeze Suresi: 1 - 7)

"Mal (soysopunuz) çokluğuyla övünmek, sizi o kadar meşgul etti ki," "Hatta kabirleri ziyaret etmekle oradakileri de sayacak kadar oldunuz." "Hayır böyle yapmayınız. Yakında (ölürken size ne yapılacağını) bileceksiniz." "Hayır, tekrar gözünüzü açın ve böyle şeyler yapmaktan sakının. Çünkü yakında (kabirlerinizde nelerle karşılaşacağınızı) bileceksiniz." "Dikkat edin. Şayet (kiyamet günü size ne yapılacağını) kesin bir bilgiyle bilmiş olsaydınız. (Dünyada o kadar çok övünüp durmazdınız.)" "And olsun ki, (kiyamet günü) o kızgın cehennem ateşini mutlaka göreceksiniz." "Yine and olsun ki, onu gözünüzle kesin olarak göreceksiniz."

(Tekasür Suresi: 1 - 7)

"...Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanları elemli bir azapla müjdele." "O gün, cehennem, o altını, gümüşü alevliyecek ve onlar, cehennem ateşinde kızdırılıp, alınlarına, yanlarına, sırtlarına bastırılacak onlarla dağlanacaklar ve işte bunlardır kendiniz için biriktirdiğiniz şeyler denecek, tadın biriktirdiklerinizin azabını."

(Tevbe Suresi: 34-35)

İslâm, sadece mal toplamak gibi cahiliyet

amaç ve değerlerini hayattan söküp atmakla kalmamış; Onların yerine insanların yönelmesi gereken yeni amaç ve değerleri de belirlemiştir.

Allah-u Teala Kur'an'da şöyle buyurmuştur:

"Bütün mülk ve saltanat kudreti elinde olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir ve yüce olandır. O herşeye kadirdir."

"Hangisinin daha iyi amel işleyeceğini denemek için hem ölümü hem de hayatı yaratan O'dur. O, herşeye gücü yetendir, çok bağışlayıcıdır."

(Mülk Suresi: 1 - 2)

İslâm, servet ve para sahibi olanların yerine iyi amel yapanları ideal insanlar olarak göstermiştir. Peygamberlerin eğitimini üstlendiği toplumların da bu ilahi hedef -yani amel-i salih- yolunda ilerlemelerini istemiştir.

"...Ve özleyip dileyenler, bunu özlesinler, bunu dilesinler."

(Mutaffifin Suresi: 26)

İslâm dini, bu yeni hedefin sağlam bir temele oturtulması için dünyaya bakış açısını değiştirip, yeni bir dünya görüşü getirmiş ve bu dünyadaki hayatın görmediğimiz bir dünyayla ilişkisi olduğunu açıklamıştır. Servet ve malların değil, amellerin insanın nefsinin derinliklerine etki ederek ebedi kalacağını ve sonunda o dünyada ortaya çıkacağını belirtmiştir. Böylece insanın erişmek istediği ebedi mutluluğun, mal ve servet toplamakla değil, ancak amel-i salihle gerçekleşebileceği görüşünü sağlamlaştırmıştır.

Bu görüşle İslâm, insanın salih amel yapması ve başkalarına ihsanda bulunmasına yeni bir anlam kazandırmıştır. Yani Allah yolunda çalışmak, vakitini ve kendini boşa harcıyıp geleceğiyle oynamama-

mak, karşılıksız kalacak davranışlardan değildir; insanı ebedileştiren ve onun geleceğini garanti eden en karlı yatırımlardan biridir.

"...(hayır için) ne harcarsanız, O, bunun karşılığını size verir..."

(Sebe Suresi: 39)

"Kim bir iyilikle Allah'ın huzuruna gelirse , ona yaptığının on misli mükafat verilecektir..."

(En'am Suresi: 160)

"Eğer, Allah'ın emrine uygun olarak ihlas ile harcarsanız,Allah onu size, kat kat (mükafatı ile) artırıp verir..."

(Tegabün Suresi: 17)

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu her başağında yüz tanesi olan ve yedi başak bitiren bir tohuma benzer."

(Bakara Suresi: 261)

İşte bu, ahiret inancının toplumsal yönüdür. Görüldüğü gibi ahiret inancının, peygamberlerin kıyamlarında önemli bir yeri vardır. Zira ahirete inanmak, Peygamberlerin eğittiği insanın amaç ve değerlerinin temelini oluşturur.

Peygamberlerin bu kıyamlarını gerçekleştirmek için Allah tarafından gönderildiği ve İmamların da peygamberlerin vasileri olarak onların yolunu devam ettirip, insanları belirli bir inkılapçılık olgunluğuna ulaştırmak istedikleri dikkate alınmalıdır. Bunlar dikkate alınıp (Caferi Mezhebine göre) temel sayılan itikadi beş prensip (Tevhid-Adl Nübüvvet- İmamet ve Miad) toplumsal yanıyla da incelendiğinde, peygamberlerin önderliğinde gerçekleşen toplumsal kıyamların temel ilkeleri belli olur.

İSLAM VE DEĞİŞEN HAYAT

Şüphecilerin dilinden hiç düşmeyen bir soru vardır: XX. Yüzyılın sonlarında karşımıza çıkan ekonomik sorunları, İslâm'ın esaslarına dayanarak çözmek mümkün müdür? İslâm'ın doğuşunun üzerinden ondört yüzyıl geçti. Bu süre içerisinde, toplumsal ilişkilerin akıl almaz bir biçimde genişleyip gelişmesi ve giriftleşmesi göz önüne alınırsa, yine de bu sorunların çözümü İslâm'dan beklenebilir mi?

Şüphecilerin sürekli olarak ortaya attığı bu sorunun cevabı bizce: İslâm'ın, kesinlikle insanlık hayatını -her zaman için ve hatta bugün de yaşayan, diri programıyla- düzenleyebilecek güç ve dinamîğe sahip oluşudur. Zira İslâm'ın servet ve mal hakkındaki emirlerinden oluşan İslâm Ekonomisi iki tür kanunu bünyesinde toplar:

1- Sabit Unsurlar: Ekonomik hayatı belirleyen Kur'an ve Sünnette açıkça belirtilmiş hükümler,

2- Sabit unsurlardan esinlenip, toplumun her aşamadaki gelişmesine göre ayarlanabilen, değişken unsur ve kanunlar.

Demek ki İslâm Ekonomisinde bulunan sabit ilkeler'in bir kısmı, her aşamaya göre ayarlanması gereken değişken kanunları belirleyecek şekilde ortaya konulmuştur.

İslâm toplumunun Ekonomik sistemi, ancak sabit kanunlarla değişken kanunların bir espri ve bir ana hedef çerçevesinde birleşmesiyle tam şeklini alır.

Değişken unsurları İslâm Ekonomisi'nin genel ilkelerinden çıkarmak için;

1- Sabit ilkelerin kapsam ve çerçevesini iyice kavramak,

2- Yaşanılan aşamanın özellikleri ve ekonomik koşulları hakkında geniş bilgi sahibi olmak; genel ilkelerin belirlediği sınırları ve yöntemleri iyice araştırmak,

3- İslâm yöneticisi (Veli-yi Emr)'nin yetkilerinin, fıkhi yönden sınırlarını öğrenerek bu sınırlar içerisinde değişken kanunları uygulaması için Şer'i bir ölçü elde etmek gerekir.

Bundan dolayı İslâm toplumunun ekonomik hayatının planlamasını yapmak çok önemli ve aynı zamanda zor bir konudur. Bunu ancak -aynı zamanda iktisatçı olan- İslâm Fakih ve düşünürleri yapabilir.

İSLAM İKTİSADINDA GENEL İLKELER

İslâm toplumunda ekonominin tam olarak gelişmesi için gerekli olan değişken konuları belirleyen genel ilkelerin ana hatları şunlardan ibarettir:

A)- Kanunların Yönü:

Bu ilke; Kur'an ve Sünnet'te kesin olarak ortaya konulan birtakım hükümlerin, belirgin ve ortak bir hedefi gerçekleştirmek için meydana getirildikleri belirlenerek elde edilir. Belirlenen ortak hedef sabit bir ilkedir. Bu hedefi korumak veya en uygun şeklini ortaya koymak için değişebilen yeni konular meydana getirmek gerekebilir.

Bu ilkenin açıkça anlaşılması için, hepsi bir hedef ve yöne sahip olan birkaç Şer'i hükmü aşağıda sıralayıp, bunlardan bir ilkenin ortaya çıkarılışını göstermeye çalışalım:

1- İslâm, tabii kaynakların özel mülkiyete girmesine müsaade etmiyor.

2- İslâm, tabii kaynakları ihya etmeden, onları sadece kendi mülküne katma yoluyla hak elde etmeyi reddetmiştir.

3- Bir tabii kaynak, ihya edildikten sonra tekrar evvelki haline dönmüş ve ihya çalışmalarının izleri kaybolmuşsa, başka birisi gelip onu tekrar ihya etmek ve ondan kendisi için yararlanmak hakkına sahiptir.

4- Toprak gibi tabii kaynakların ihya edilmesi onun genel mülkiyetten çıkıp özel mülkiyete devrolmasına neden olmaz. Sadece onu işleyen ondan yararlanmada öncelik hakkına sahip olur.

5- Bir kimsenin, ihya ve bayındırlık yoluyla bir doğal kaynak üzerinde hak kazanabilmesi için onu, direkt olarak kendi eliyle işlemesi gerekir. Yani kapitalist düzenlerde olduğu gibi bir işçi tutup, onlara gerekli malzemeyi sağlamak yoluyla işlettiği kaynakların gelirine sahip olamaz.

6- Bir kimse yatırım yapmak suretiyle yeraltından çıkardığı kaynaklar üzerinde hak sahibi olamaz. Örneğin petrol çıkarmak için işçi kiralayıp, onlara gerekli çalışma aletlerini veren kişi çıkarılan petrolün sahibi olmaz. Bu ilke, maden sanayiindeki kapitalist uygulamayı tamamen reddetmektedir.

7- Üretim araçlarına sahip olmak, onlarla üretilen mallara da sahip olmak demek değildir. Örneğin bazı kişiler, bir fabrikada başkalarının tekstil araçlarıyla kendi pamuk veya yünlerini ipliğe dönüştürdüklerinde, fabrika sahibi üretilmiş iplikler üzerinde hak sahibi olamaz. Pamuk ya da yün sahibinden yalnızca o tezgahların kirasını alabilir. Bu-

radan elde edilen artık deęerin tümü, iplik üreti-
miyle direkt olarak uğraşanlara aittir.

8- Eğer kazanç için kullanılan nakit sermaye
garantiye alınırsa, yani sermayenin zarar görmeye-
ceği şart koşulursa elde edilen kârda sermaye sa-
hibi ortak olamaz. Çünkü bu bir nevi riba ve faiz
olur. Yani sermaye sahibi parasının, bir müddet
başkasında kazançsız kaldığı gerekçesiyle, onların
çalıştırmasıyla elde edilen kârdan pay alamaz. Büt-
tün kâr sermayeyi işletene aittir. Sermaye sahibi
sadece sermayesini geri alabilir.

9- Kiracı kira için ödediğı parayı sermaye ola-
rak kullanıp başka bir iş yapmadan onu kâr vesile-
si yapamaz. Mesela bir evi ya da gemiyi veya fabri-
kayı belirli bir ücretle kiralayıp, sonra da kiraladığı
yerde bir bayındırlık yapmadan daha yüksek bir
üçretle başkasına kiraya veremez. Veya bir işçiyi
belirli bir ücretle tutup, daha yüksek bir ücretle
başkası için çalıştıramaz.

10- Bir kişiye, gerçek bir mal vermeden borç-
lu sayamayız. Zira borçta, malın borçluya öncelik-
le ulaşması şarttır. Buna göre bütün mali senetler
geçersizdir.

Batılı kapitalistler, hiçbir iş yapmadan dur-
maksızın servetlerini çoğaltan bu senetlerin kendi-
lerine altın fırsatlar doğurduğunu görerek, ellerin-
deki sermayenin on katı sorumluluk kabul edebili-
yorlar. Bastırmış oldukları senetleri, belirlenen pa-
ra yerine borç olarak veriyorlar. Borçluların çoğu
senetleri hakiki paraya çevirmeden öylece kullana-
cağına göre, gerçek sermayesinden daha fazla
borç verdiği ortaya çıkmıyor. Fakat bir yandan da
serveti durmadan artış gösteriyor. Bütün bunlar,

borçta hakiki malın borçluya ulaşması şartına uymamakla oluyor.

Bu on hükme dikkat ettiğimizde hepsinden elde edilen ortak bir yön ve hedef vardır. O da, bu hükümlerin tümünün çalışmaya dayanmayan bir kazancı tamamen kaldırmaya yönelik olmalarıdır. İşte bu hükümlerden çıkarılan bu ortak yön bir sabit hedef ve ilke olarak İslâm ekonomisinin değişen kanunlarını belirler. İslâm yöneticisi (Veliy-yi Emr), bu hedefi (çalışmaya dayanmayan kazancı kaldırmayı) gerçekleştirmek için yetkisi dahilinde Şeriat'taki sabit kanunlarla çelişmeyen kanunlar çıkararak, toplumu bu yönde yönetmelidir.

B)- Sabit Bir Hükümün Açıklanmış Hedefi:

Kur'an ya da Sünnet'te bir hüküm, hedefiyle birlikte açıkça ortaya konmuşsa, o takdirde bunu gerçekleştirmek için günün ekonomik ve sosyal şartları gözönüne alınarak değişebilen ve değişmesi gereken kanunlar değiştirilebilir. Yani bu hedeften değişebilen kanunları koymada temel bir ilke olarak yararlanılabilir. Veliy-yi Emr günün toplumsal ve ekonomik şartlarına göre değişen konuları koyarak bu hedefi gerçekleştirmelidir. Buna örnek olarak Kur'an-ı Kerim'den şu Ayet-i Kerime zikredilebilir:

"Allah'ın peygamberlerine, fethedilen (kafir) memleketlerin halkından verdiği ganimet; Allah, Peygamber, ona yakın olan akrabalar, yetimler, fakirler ve yolda kalmış kimseler içindir. Yeter ki o mal, içinizdeki zenginler tarafından elden ele dolaşan bir servet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın. Size neyi yasak etti ise, ondan uzak durun. Allah'dan korkunuz. Çünkü Allah'ın azabı

çok şiddetlidir."

(Haşr Suresi: 7)

Bu nassdan anlaşılan; servetin belli bir zümrenin elinde yığılmayıp, herkesin bütün meşru ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde toplumda denge biçimde dağıtılmasının İslâm kanunlarının hedeflerinden biri olduğudur.

İşte bu hedef değişen unsur ve konulara yön veren sabit bir ilke olabilir. Veliy-yi Emr, bu ilkeye dayanarak malın sınırlı bir zümrenin elinde yığılmasını önlemek ve servetin dağılışındaki toplumsal dengeyi korumak için sabit hükümlerle çelişmeyen her türlü kanunu koyabilir. İslâm devleti, bu ilke sayesinde üretimde tekelleşme ve ihtikarın her türüyle mücadele edebilir.

Diğer bir örnek: Zekat hakkındaki pek çok hadis, zekatin, sadece fakirlerin zaruri ve acil ihtiyaçlarını gidermek için değil, onların toplumda normal bir hayat düzeyine ulaşmaları için teşri edildiğini açıkça belirtmiştir. Zekat için belirlenen bu hedeften; Veliy-yi Emr'in, toplumun bütün fertlerinin eşit ya da yaklaşık bir hayat seviyesine ulaşmalarını sağlaması gerektiği anlaşılıyor, bir İslâmi hedef ve ideal olarak.

C)- İslâm'ın Önem Verdiği Toplumsal Değerler:

Kur'an ve Sünnet'te üzerinde önemle durulan eşitlik, kardeşlik, adalet, kıst v.b.— belli birtakım değerler vardır. Bu gibi değerler, müslümanların yöneticilerinin her çağın yenilikleriyle uyumlu, değişken ve esnek kanunlar çıkarmasını mümkün kılmıştır.

"Ey inananlar! Allah için, daima doğru hü-

küm verin. Adalete tam uygun şahitlikte bulunun. Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletten alıkoymasın. Adil olun ki bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'tan korkun. Doğrusu Allah, işlediklerinizden haberdardır."

(Maide Suresi: 8)

"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi soylar ve kabileler haline koyduk ki, birbirinizi kolay tanıyasınız. Biliniz ki Allah katında en iyi olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Allah herşeyi bilendir, herşeyden haberdardır."

(Hucurat Suresi: 13)

İslâm'ın belirlediği değerler, değişen kanunlara yön verdiği gibi, İslâmi kaynaklardaki ekonomik kavram ve olgulara getirilen özel yaklaşımlar değişen kanunlara ışık tutabilecek niteliktedir. Bu tür yaklaşımların bir örneğini Hz. Ali (A.S.)'ın şu sözlerinde görüyoruz:

Hz. Ali (S.A.), toplumdaki fakirlik olgusundan söz ederken bu olguyu özel bir yaklaşımla şöyle açıklamıştır:

"Fakirin aç kalışı zenginin refahı yüzündendir."

Hz. Ali (S.A.)'ın tacir ve ticaret kavramlarına ve ekonomide ticaret ve kazancın gerekliliğine olan yaklaşımı, bunun bir başka örneğini oluşturur. Hz. Ali (S.A.), Mısır'a vali olarak tayin ettiği Malik Eşter'e yazdığı tavsiyelerde; tacirleri ve zenaat sahiplerini birlikte zikrederek bu iki kesimin ekonomik hayatın sürdürülmesinde önemli etkenler olduğunu belirtmiştir. Başka bir ifadeyle bu iki kesimi birlikte zikretmekle ticaretin meşruluğunu zanaat gibi

ekonomik hayatın kıvamında müsbet rol oynamasına bağlı bilmıştır. Böylece ticaret ve ticari kazanç için bambaşka bir yaklaşım sözkonusu olmaktadır. Hz. Ali (S.A.) şöyle buyuruyor:

"Bir de tacirleri, sanat ve zenaat erbabını tavsiye ederim sana: Onlara karşı hayırlı ol. Onların bir kısmı oturdukları yerlerde ticaretle meşgul olur. Bir kısmıysa bir yerden bir yere gider, mal götürüp getirir; bir başka bölümü de halkın muhtaç olduğu şeyleri ellerinin emekleriyle hazırlar. Bunlara hayırla muamelede bulun; çünkü onlar faydalı kişilerdir. Gereken şeyleri uzun yollar aşarak, beller geçerek, ülkedeki karalarda, denizlerde, düzlüklerde, dağlarda gezerek alırlar, getirirler; oysa halkın, o şeylerin bulunduğu yerlere gitmesine ne imkan vardır, ne de gücü yeter."

Görüldüğü gibi İmam (S.A.), tacirin de zenaatçının işindeki yararlı ve önemli rolü paylaştığını açıklamıştır. Böylece tacirin elde ettiği kazancın meşruluğu, onun serveti ve sermayeyi korumak için yaptığı çalışmalara bağlanmıştır. Bu anlayış açısından ticaret, Batı'dakinin tam tersine, sömürge aracı olmaktan çıkıp ekonomik hayattaki gerçek yerini alıyor.

D)- Peygamber ya da Vasilerinin Eliyle Esnek Kanunların Yönlendirilişi:

Hz. Resulullah (S.A.V.) ve Masum İmamlar (S.A.) iki vazife ve şahsiyete sahiptirler.

1- Allah-u Teâlâ tarafından sabit ilahi hükümlerin ileticileri ve tebliğ edicileridirler.

2- İslâm toplumunun önderleri ve yöneticileri olarak, İslâm'ın genel ilkelerinden ve mukaddes İslâm Şeriatı'nın toplumsal ve insani içeriğinden

esinlenen esnek kanunların koyucularıdır.

Peygamber ve İmamlar bu yetkileri kullanarak topluma ekonomik yönden ve diğer yönlerden değişebilen kanunlar koymuşlardır. Bu unsur ve kanunlar Peygamber ve masum imamlar tarafından vazedildiğinden, İslâm ekonomisine egemen olan genel bir espriyi açıklayıp, İslâm ekonomisiyle hayatın gerçeklerinin bağdaştığını açıkça göstermektedir. Masumların bu yöntemi kullanması, onu İslâm yöneticilerinin her zaman için uygulaması gereken bir ilke haline getirmiştir. Veliyy-i Emr bu ilkedен yararlanarak zamanın değişen unsurlarını belirleyebilir.

Bunun için pek çok örnek verebiliriz:

1- Bir çok hadiste nakledildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) toprağın belirli bir süre kiraya verilmesini yasak etmiştir. Cabir ibn Abdullah'ın naklettiği bir hadiste Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

"Kimin bir tarlası varsa kendisi eksin, kendisi ekemiyorsa kiralamadan kardeşine versin, o eksin. Kira olarak başkasına verip de üçte birini, dörtte birini ya da başka bir ücret istemesin."

İslâm fıkhdında yeri kiraya vermenin genel olarak bir mahzuru yoktur. Fakat görüldüğü gibi Hz. Muhammed (S.A.V.), toplumsal dengeyi korumak ve çalışmaya dayanmayan servetin bir yerde toplanarak sömürgecilğe yol açmasını önlemek için Veliyy-i Emr sıfatıyla belli bir süre toprağın kiraya verilmesini önlemiştir. Bilindiği gibi Medine'de hicretten sonra kurulan İslâm toplumunun yarısını oluşturan muhacirler, Ensar'a göre toprak ve diğer imkanlardan yoksundular. Resulullah bu tedbir sa-

yesinde toplumun bir kesiminin diğçerleri tarafından sömürülmesini ve böylece toplumsal dengenin bozulmasını önlemiştir.

2- Nakledilen birçok hadiste Hz. Resulullah (S.A.V.), suyun ve otlagin ihtiyaçtan fazlasinin -kişinin malı dahi olsa- başka insanlar tarafından kullanılmasını önlemeyi yasaklamıştır.

Böylece Hz. Resulullah (S.A.V.) Veliy-yi Emr olarak, Medine toplumunun o günkü koşullarda tarım ve hayvancılığa olan büyük gereksinimi göz önüne alarak, üretim için gereken malzemelerden ihtikar ve tekelciliği kaldırıp, kişilerin fazla olan su ya da otlaklarını başkalarına vermesini emretmiştir.

3- Hz. Ali (A.S.), Malik Eşter'i Mısır'a vali tayin ettiğinde yazdığı mektupta her türlü ihtikar ve stokçuluğu önlemesini emretmiştir. İmam, taccirlerin ekonomik hayattaki rollerini açıkladıktan sonra şöyle buyurmuştur:

"Ama şunu da bil ki, bütün bunlarla beraber, bunların çoğunda aşırı bir hırs, kötü bir nekeslik, bencillik, faydalı şeyleri gizleyip, saklayıp azalınca değerinden fazla satma gayreti, menfaat düşkünlüğü vardır; ellerinde bulunanları bildikleri gibi satmak isterler; buysa halkın zararına sebep olduğu gibi valilere de buna göz yummak ayıptır, noksanlıktır. İhtikârı men'et; çünkü Allah'ın salâtı ona ve soyuna olsun Resulullah da men'etmiştir. Alış-veriş güzel surette, adalet terazilerine uygun olarak, bir fiyat belirtilerek yapılsın; iki taraf da, satan da zarar etmesin, alan da."

(Hehc'ül-Belağa Say: 377)

İslâm'ın ihtikara böyle kesin olarak karşı çıkması; İslâm ekonomisi'nin, kapitalist sistemde

stokçuluğun oluşturduğu yalancı fiyatlara dayanan kazanca, karşı olduğunu gösterir.

İslâm'a göre temiz kazanç malların tabii doluşım süreci içinde elde edilen kazançtır. Malların fiyatlarını belirlemede sadece tabii azlığı etkili olmalıdır. Fiyatlar tacir ve kapitalistlerin sahte olarak icad ettiği azlığa dayanmamalıdır.

4- Hz. Ali (A.S.) hilafeti döneminde, sabit kanunlarla zekat konulan dokuz çeşit maldan başka mallara da zekat koymuştur. Bu da zamana göre ayarlanan ve değişebilen bir kanun olarak şunu gösteriyor ki zekat, İslâmi bir ilkedir ve İslâm yöneticisine (Veliy-yi Emr) zaruri gördüğü her zaman bu ilkeden çeşitli şekillerde yararlanabilme imkânını sağlar.

E)- Veliy-yi Emr İçin Belirlenen Hedefler:

İslâm dini, genel hüküm ve sabit kanunlarla Veliy-yi Emr'in gerçekleştirmek veya mümkün olduğu kadar yaklaşmaya çalışmakla yükümlü bulunduğu bir takım hedefler belirlemiştir. Veliy-yi Emr'in bu hedeflerden yararlanarak, ekonomik siyaseti ve İslâm ekonomisinin değişen unsurlarını belirlemesi mümkündür.

İslâm yöneticisi (Veliy-yi Emr), belirlediği ekonomik siyaset ve değişebilen kanunlarla o hedefleri gerçekleştirmeli ya da toplumsal akımın mümkün olan en büyük hızla onlara doğru ilerlemesini sağlamalıdır. Örneğin İmam Musa İbn Cafer (A.S.)'den nakledilen bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

"Zekat fakirlelere yetmediği zaman İslâm yöneticisi, onları muhtaç durumdan kurtarıncaya kadar kendi yanında olan mallardan vermelidir."

Bu hadiste yöneticinin kendi yanında olan

lardan vermesinin istenilmesi; bu alandaki sorumluluğun sadece zekatla değil beytülmalın bütün imkanlarından yararlanılarak gerçekleştirilmesi gerektiğini gösteriyor. Bunun sorumlusu da İslâm Yöneticisidir.

Yani yönetici, İslâm toplumunun her ferdi ni muhtaç durumdan kurtararak, ortalama bir hayat düzeyine ulaştırmalıdır. İslâm ekonomisinin temel hüküm ve kanunları bu hedefi gerçekleştirmeye yetmeyince toplumsal şartlar göz önüne alınarak, bu hedef doğrultusunda değişen kanunlar çıkarılmalıdır.

İSLAM TOPLUMUNUN EKONOMİK YAPISI

İslâm'ın, gerçekleştirmek istediği adaletin değişen konularla sabit kanunların bileşiminden oluştuğunu daha önce de belirtmiştik. Biz bu kitapta İslâm toplumunun ekonomik yapısıyla birlikte, değişen kanunlara temel olabilecek bazı sabit Şer'i kanunları ve ilkeleri açıklamaya çalıştık. Bu açıklamalarımızın ışığında İslâm toplumunun ekonomik yapısını şöyle özetleyebiliriz:

İslâm ekonomisi, tabiattaki bütün tabii servet kaynaklarının Allah için olduğuna inanmaktadır. O servetler üzerinde bir hak kazanmak, sadece çalışma ve iş yapmaya dayalıdır. Tabii kaynaklardan bir mal üretildiğinde, yalnızca çalışan işçi, üretilen malda hak sahibidir. Tabiat ya da üretim araçları, insanın hizmetinde olan birer araç olmaktan öteye geçemezler.

İslâm ekonomisi, kazancı, sadece çalışma ve iş yapmaya bağlı kılmaya çalışarak, bu esasa dayanmayan her türlü kazanç yolunu kapatmaktadır.

Ticaret ve üretim sektörlerinde, sermayenin güvenliğini sağlamaya çalışırken; kapitalist sisteme dayalı kazanç yollarını da tamamen kapatmayı hedef almaktadır.

İslâm ekonomik sisteminde devlet, toplum içerisinde eşit ya da yakın bir yaşam düzeyi oluşturmakla yükümlüdür. Bu ise, bir yandan maddi imkanları makul bir şekilde herkese sağlamak, diğer yandan da israfı önlemekle gerçekleşir.

İslâm ekonomisi, servetin bir yerde toplanmasını önlemek için devamlı olarak toplumsal dengeyi oluşturmağa çalışır. İslâm ekonomisinin tam şeklinin uygulanması sayesinde paraya doğal rolü olan alış-veriş aracılığı verilir. Böylece paranın, faiz ve biriktirme yoluyla servetin bir yerde toplanması aracı durumuna düşmesi önlenir. Kapitalizmdeki stokçuluk üreticiyle tüketici arasındaki gereksiz komisyonculuk ve enflasyona yol açacak sahte kıtlık icat etmeye yarayan her türlü ticaret yolları yok edilmektedir.

İslâm devleti, banka sistemini kapitalistlerin daha fazla servet sahibi olması vesilesi durumundan çıkarıp, bütün müslüman topluma mali yönden destek olup onların servetlenmesine neden olan bir sisteme dönüştürmektedir. Şöyle ki; halkın dağılık ve az olan paralarını bir araya toplayıp, İslâm fıkhiinde belirlenen mudarebe ve şirket esaslarından yararlanarak, yararlı üretim projelerinde kullanacak bir sistem oluşturmalıdır.

İslâm devleti herkese iş alanı sağlamakla yükümlüdür. Devlet, iş yapmaktan aciz olan ya da iş bulamayanları bütçesinden barındırmak zorundadır. Toplumsal güvenliği sağlamak için devlet, zekattan bir fon oluşturmalı , ayrıca petrol v.b.

yeraltı kaynaklarının % 20 gelirini sosyal güvenlik için ayırmalıdır.

İslâm devleti amme gelirinden yararlanarak, bütün öğretim aşamalarını ve her türlü tıbbi hizmeti parasız olarak herkese sağlamakla görevlidir. Bunun sınırlarını devlet tayin eder.

* * *

Bu kitapta İslâm ekonomisi'ni ana hatlarıyla açıklamaya çalıştık. Başka bir kitapta da bu konuyu genişçe ele alacağız inşallah.

MUHAMMED BAKIR ES-SADR
NECEF